

IMPACTUL IMPLEMENTĂRII PACHETULUI III ENERGETIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA ASUPRA COMPETITIVITĂȚII

Tatiana GUTIUM

*Cercetător științific,
Institutul Național de Cercetări Economice,
Republica Moldova
gutium.tatiana1@gmail.com*

Abstract

The Republic of Moldova does not have energy resources, so the study of the dynamics of the price level at these resources is relevant. The novelty of the study consists in estimating the impact of the third energy package on competitiveness. Research has shown that the third energy package has influenced not only the dynamics of the electricity tariff, but also on the competitiveness of the goods, the export structure and inflation.

Key words: *competitiveness, competitive advantage, tariff on energy resources, third energy package, the energy sector, export, Republic of Moldova.*

JEL Classification: *Q41, Q43, Q48, D61, C53.*

Introducere

Omul modern nu își poate imagina viața cotidiană fără bunurile obținute în rezultatul a patru revoluții industriale. Însă fără resurse energetice nu poate funcționa nici un gadget, nici un mijloc de transport, nici o casă inteligentă, nici o întreprindere de fabricare a bunurilor de consum. Efectele promovării Pachetului III Energetic în Republica Moldova reprezintă obiectul de cercetare. Noutatea studiilor este estimarea impactului implementării politicii în cauză asupra competitivității, inflației și comerțului exterior.

1. Abordări teoretice privind competitivitatea

O trăsătură caracteristică a lumii moderne este concurența acută. Pentru a supraviețui întreprinderile trebuie să posedă avantaje comparative în raport cu rivalii săi, să ofere bunuri competitive. Alfred Marshall în studiile sale a demonstrat că principalul avantaj competitiv al întreprinderii

este mărimea (cota pe piață), care asigură economia la scară, adică reducerea costurilor (Marshall, 2010).

Spre deosebire de savantul englez, Israel Meir Kirzner a pus accentul pe abilitățile antreprenoriale la definirea conceptului „avantaj competitiv” (Kirzner, 1978). În opinia lui Peter Ferdinand Drucker factorul primordial, care determină avantajul competitiv, este factorul uman (Drucker, 2009), iar Jean Jacques Lamben și Ch. Moerloose consideră că anume utilizarea eficientă a resurselor oferă avantaj în lupta concurențială (Lamben, Moerloose, 2016).

Piața nu este staționară, de aceea, în diferite perioade istorice, economiștii investighează alți factori în calitate de factori de bază, care influențează avantajele competitive. Setul de factori de influență se modifică odată cu modificarea pieței. Dacă în perioada formării economiei de piață accentul se punea pe preț, ca factor primordial de a câștiga în lupta concurențială, atunci astăzi limitarea la doi factori, calitatea și prețul, nu asigură menținerea poziției pe piață și obținerea profitului. Adică, pe lângă factorii menționați, este necesar de ținut cont de un set de factori.

Micșorarea prețului, fără utilizarea efectivă a resurselor (materiale, energetice, muncii, etc.), care ar asigura minimizarea cheltuielilor, fără aplicarea instrumentelor managementului strategic, nu se soldează cu victorie în lupta pentru locul pe piață, pentru extinderea pieței de desfacere.

Joseph Aloïs Schumpeter consideră, că în esența avantajelor competitive ale întreprinderii se reduc la avantajele comparative a bunurilor oferite, de întreprinderea în cauză, pe piață (Schumpeter, 2008).

În anii 90 a secolului trecut, elaborarea diamantului lui Porter a fost echivalată cu efectuarea unei revoluții științifice în abordarea teoretică a competitivității. Michael Porter identifică cinci forte pe care întreprinderile le aplică în strategia competitivă, iar scopul final este atingerea unui nivel înalt al competitivității (Porter, 2004).

O abordare modernă a competitivității este propusă de Gary Hamel și C.K. Prahalad. În opinia savanților, anume unicitatea competențelor resurselor umane angajate, capabilitatea de a genera noi idei, de a interacționa eficient cu consumatorii finali, furnizorii și partenerii în procesul de creare a valorilor adăugate, reprezintă sursele avantajelor competitive ale companiei (Hamel, Prahalad, 1996).

Spionajul tehnologic este posibil, dar copierea competențelor unicat este imposibilă. Competențele pot fi definite ca abilități înalte, cunoștințe și experiența acumulată.

2. Piața resurselor energetice a Republicii Moldova: structura, tarifele și impactul Pachetului III Energetic asupra competitivității

Economia Republicii Moldova este o economie mică deschisă, gradul de deschidere a căreia a constituit 74,9% în anul 2018. În plus, este membru a Comunității Energetice din anul 2009, și împlinind stagiul de circa trei ani a semnat, în cadrul ședinței Consiliului Ministerial al Comunității Energetice, acordul de implementare a Pachetului III Legislativ Energetic, care presupune diversificarea pieței resurselor energetice, scoaterea barierelor de intrare pe această piață, modificarea legislației în vederea legalizării intrării jucătorilor noi. Conform acordului, anul 2015 este anul finalizării transpunerii Directivelor și Regulamentelor Pachetului III Legislativ Energetic, de aceea cu scopul majorării calității analizei comparative, perioada de cercetare include atât anii anteriori, cât și anii posteriori implementării.

În anul 2013 principalul partener comercial a fost Federația Rusă, spre piața statului dat au fost direcționate 26% din totalul exporturilor, iar în a.2018 deja România se află în top cu cota de 29,3%. Bineînțeles, că această modificare nu a fost condiționată de Pachetul III Energetic, ci de mai mulți factori, cum ar fi tensiunile geopolitice din regiune și contractarea relațiilor cu principalii parteneri estici după semnarea Acordului de asociere cu Uniunea Europeană (UE).

Cum am menționat Pachetul III Energetic nu a influențat asupra structurii partenerilor comerciali, în schimb este una din cauzele modificării structurii bunurilor livrate. În anul 2018, în raport cu anul 2013, a scăzut cota bunurilor procesate și a crescut cota „bunurilor primitive” (Tabelul 1).

În perioada analizată s-a majorat cota exportului următoarelor bunuri primitive: „produse ale regnului vegetal” – cu 4,50 puncte procentuale; „grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală” – cu 0,66; „animale vii și produse ale regnului animal” – cu 0,15.

În schimb, în anul 2018 în raport cu anul 2013, s-a micșorat cota exportului bunurilor procesate enumerate: „produse alimentare; băuturi alcoolice, fără alcool oțet; tutun” – cu 3,99 puncte procentuale; „metale comune și articole din metale comune” – cu 3,34; „produse ale industriei

chimice sau ale industriilor conexe” – cu 3,15; „materiale plastice și articole din acestea; cauciuc și articole din cauciuc” – cu 1,05; etc.

Tabelul 1. Cota exportului unor grupe de mărfuri pentru anul 2013 și 2018, %

Grupe de mărfuri	2013	2018
Animale vii și produse ale regnului animal	1,53	1,68
Produse ale regnului vegetal	20,88	25,38
Grăsimi și uleiuri de origine animală sau vegetală	1,81	2,47
Produse alimentare; băuturi alcoolice, fără alcool oțet; tutun	17,60	13,60
Produse ale industriei chimice sau ale industriilor conexe	6,91	3,76
Materiale plastice și articole din acestea; cauciuc și articole din cauciuc	2,58	1,53
Încălțăminte, obiecte de acoperit capul; umbrele de soare; bastoane; etc.	1,49	1,35
Articole din piatră, ipsos, ciment, azbest, mica sau din materiale similare; produse ceramice; sticlă și articole din sticlă	2,39	2,08
Metale comune și articole din metale comune	5,08	1,74
Instrumente și aparate optice, fotografice sau cinematografice, etc.	1,70	1,15

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>).

Moldova este utilizator de resurse energetice relativ mai scumpe (în comparație cu principalii săi parteneri comerciali). Astăzi, producătorii autohtoni furnizează pe piețele externe „bunuri primitive”, bunuri cu o valoare adăugată joasă și bunuri la fabricarea cărora nu se utilizează cantități mari de resurse energetice. Bineînțeles, această tendință nu contribuie la sporirea competitivității și securității economice.

Producătorii dispun de diverse oportunități pentru export și sunt cointeresați în sporirea competitivității bunurilor exportate. Factorii principali ai competitivității bunurilor și serviciilor sunt prețul și calitatea. Tariful pentru energia electrică, fiind parte componentă a costului de producție, influențează asupra competitivității.

Implementarea Pachetului III Energetic a dus la majorarea prețului la resurse energetice în perioada anilor 2015-2017 (Figura 1).

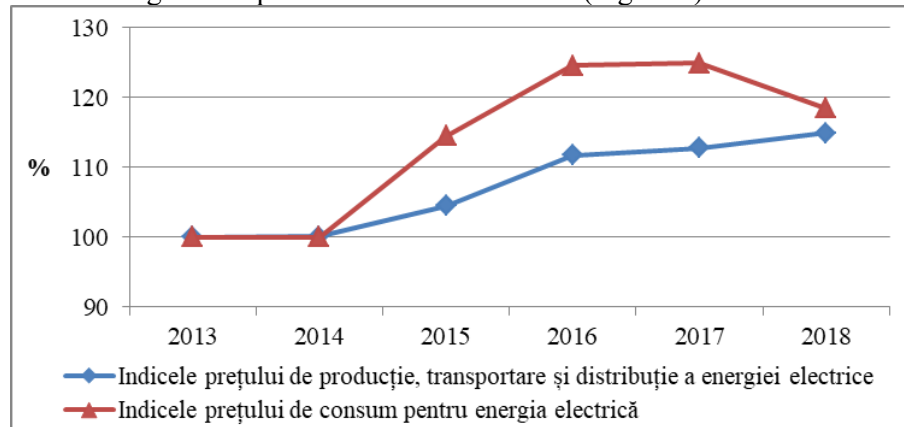

Figura 1. Dinamica indicilor prețurilor pentru energia electrică în Republica Moldova, 2013 = 100%

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova (<http://www.statistica.md>) și datelor Eurostat (<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>)

În anul 2018, în calitate de publicitate, guvernul a luat decizia să micșoreze tariful la energia electrică și la gaze naturale. Reducerea dată a avut loc înaintea alegerilor parlamentare, în semestrul doi al anului 2018, și a fost temporară. La finele primului semestru a anului 2019, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE) a revizuit tariful la electricitate, și la majorat. Schema formării prețului reglementat pentru energia electrică este prezentată în Figura 2.

Figura 2. Formarea prețului reglementat pentru energia electrică în Republica Moldova

Sursa: elaborat de autor

Situația descrisă (Figura 2) s-a creat după implementarea Pachetului III Energetic și reformei pieței energiei electrice. Obiectivele de bază ale

pachetului energetic III sunt sporirea concurenței, majorarea eficienței și micșorarea prețului la energia electrică pentru consumatorii finale. Conform prognozei, reforma pieței energiei electrice trebuie să motiveze operatorii (OIT și OID) să fie preocupați doar de reducerea costului de distribuție și transportare. Însă, în realitate, decuplarea pe verticală a transportării de alte activități a dus la majorarea pierderilor, și la creșterea prețului la energia electrică. Într-un stat mic cum este Republica Moldova, numărul populației a căreia este în descreștere, nu este viabilă din punct de vedere economic decuplarea pe verticală. Efectuarea decuplării pe orizontală ar fi fost mult mai avantajoasă.

Conform figurii 2, prețul la energia electrică, pe lângă prețul de achiziționare (sau producere), include trei tipuri de tarife pentru serviciile prestate. La rândul său, fiecare tarif este compus din costuri fixe medii, costuri variabile medii și profituri medii reglementate. Astfel, consumatorul final achită întreținerea nu doar a unui corp administrativ, ci a patru concomitent, și asigură obținerea profitului nu doar pentru o companie, maxim două, ci pentru patru companii. Bineînțeles, consumatorului final iar fi fost mult mai convenabil să achite direct producătorului, sau maximal ar putea exista, între producători și consumatori, o singură companie intermediară și nu trei.

Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică preconizează să continue decuplarea pe verticală. În anul 2020, pe piață va intra un jucător nou, care va acorda servicii de operare, schema formării prețului reglementat pentru energia electrică va fi următoarea (Figura 3):

Figura 3. Formarea prețului reglementat pentru energia electrică după continuarea decuplării pe verticală

Sursa: elaborat de autor

Promovarea politicii menționate se va solda și cu modificarea structurii pieței energiei electrice în Republica Moldova (Figura 4).

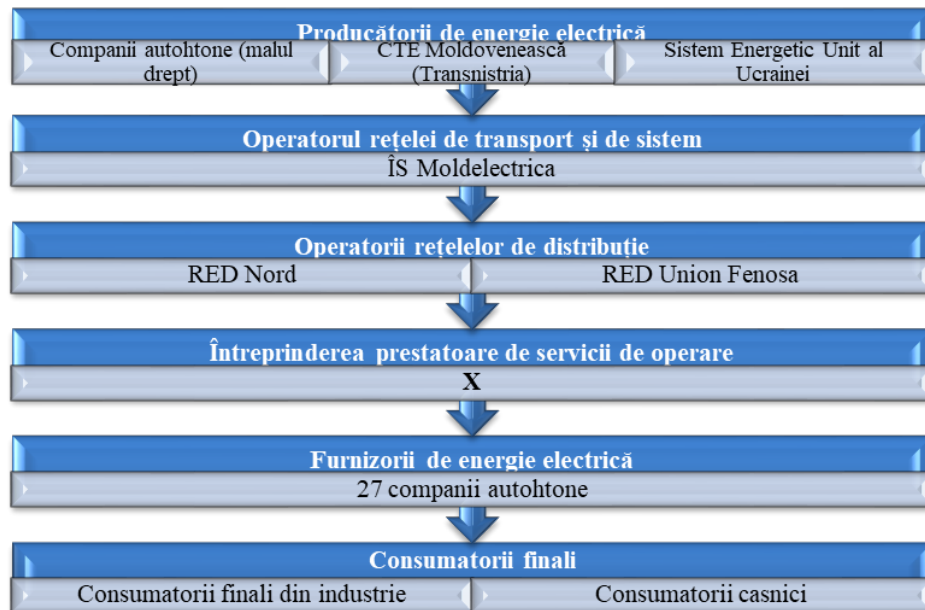

Figura 4. Structura pieței energiei electrice după continuarea decuplării pe verticală

Sursa: elaborat de autor

Implementarea Pachetului III Energetic a dus nu numai la majorarea tarifului la resurse energetice, dar și la inflație. Pentru a demonstra, că afirmația este adevărată, a fost elaborat următorul model econometric (Gutium, 2019):

$$d(\log IPC) = -0,018 + 0,235d(\log P_e) + 0,189d(\log P_g) + 0,05D17 \quad (1)$$

$$R^2 = 0,92$$

unde: IPC – Indicele Prețurilor de Consum;

P_e – tariful la energia electrică pentru consumatorii finali din industrie (fără TVA), în procente comparativ cu anul precedent;

P_g – tariful la gaze naturale pentru consumatorii finali din industrie (fără TVA), în procente comparativ cu anul precedent;

$d(\log)$ – diferențiala de ordinul întâi a logaritmului;

D – variabila dummy;

R^2 – coeficientul de determinare.

Parametrii modelului arată că impactul tarifului la energia electrică asupra inflației este mai mare decât impactul tarifului la gaze naturale. Dacă prețul la electricitate va crește cu 10 puncte procentuale, inflația va crește cu 2,35 puncte procentuale; dacă tariful la gaze naturale se va majora cu 10 puncte procentuale, inflația va spori cu 1,89 puncte procentuale (Gutium, 2019). În perioada anilor 2010-2018, a crescut cantitatea de energie electrică procurată și a scăzut volumul de gaze naturale achiziționate (Tabelul 2).

Tabelul 2. Dinamica volumului de procurare și a prețului energiei electrice, gazelor naturale

	2010	2016	2017	2018
Cantitatea de energie electrică procurată, mil. kWh	3835,7	4035,7	4066,4	4178,8
Prețul mediu de procurare a energiei electrice, bani/kWh	75,75	113,31	99,04	99,36
Prețul mediu de furnizare a energiei electrice (fără TVA), bani/kWh	133,80	195,28	193,77	185,33
Raportul dintre prețul mediu de furnizare și prețul mediu de procurare, %	150,23	172,34	195,65	186,52
Volumul de gaze naturale procurate, mil. m ³	1187,8	1038,4	1033,9	1129,7
Prețul mediu de procurare a gazelor naturale, lei/1000 m ³	3093	3887	3005,4	3670
Prețul mediu de furnizare a gazelor naturale (cu TVA), lei/1000 m ³	4003	6085	5970,7	5034,8
Raportul dintre prețul mediu de furnizare și prețul mediu de procurare, %	129,42	156,55	198,67	137,19

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică (<http://www.anre.md/>).

Estimările efectuate în baza datelor tabelului 2 au arătat că implementarea Pachetului III Energetic a dus la majorarea raportul dintre prețul mediu de furnizare și prețul mediu de procurare atât la energia electrică cât și la gaze naturale.

Concluzii

Implementarea Pachetului III Energetic în Republica Moldova a cauzat majorarea tarifului la electricitate, la gaze naturale, și a dus la creșterea inflaționistă, la micșorarea competitivității bunurilor autohtone, și ca urmare la modificarea structurii exporturilor, în favoarea bunurilor primitive, și în defavoarea celor procesate și cu nivel înalt al valorii adăugate.

Când un stat slab dezvoltat economic, cu un PIB per capita comparativ mic, promovează o politică tarifară orientată în stabilirea tarifelor relativ mai mari la resurse energetice, va obține pe termen lung o diminuarea a competitivității bunurilor autohtone nu numai pe piața externă, dar și pe cea internă. Ca rezultat, se va majora deficitul balanței comerciale, va scădea cota bunurilor autohtone pe piața internă, se va reduce rata de ocupare, deci va crește șomajul și exodul populației. Prin urmare, va diminua securitatea economică.

Referințe

- [1]. Drucker, Peter Ferdinand, 2009. *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*. Publisher: HarperCollins, 864 p. ISBN 978-0-88-730615-0.
- [2]. Gutium, T., 2019. The Correlation between Energy Resources Tariffs, Inflation and Competitiveness. In: *2019 International Conference on Electromechanical and Energy Systems (SIELMEN)*, October 9-11. Craiova, Romania, pp. 11-16. DOI: 10.1109/SIELMEN.2019.8905860
- [3]. Hamel, Gary, & Prahalad, C.K., 1996. *Competing for the Future*. Harvard: Harvard Business Review Press, 384 p. ISBN 978-0-87-584716-0.
- [4]. Kirzner, Israel Meir, 1978. *Competition and Entrepreneurship*. Chicago: The University of Chicago Press, 256 p. ISBN 978-0-22-643776-7.
- [5]. Lambin, J., & Moerloose, Ch., 2016. *Marketing stratégique et opérationnel. La démarche marketing dans l'économie numérique*. Paris: Dunod, 608 p. ISBN 978-2-10-074546-3.
- [6]. Marshall, Alfred, 2010. *Principles of Economics*. Publisher: Nabu Press, 866 p. ISBN 978-1-17-151669-9.

- [7]. Porter, Michael, 2004. *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance*. New York: Free Press, 557 p. ISBN 0-743-26087-2.
- [8]. Schumpeter, Joseph Aloïs, 2008. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. Publisher: Harper Perennial Modern Classics, 431 p. ISBN 978-0-06-156161-0.
- [9]. <http://www.anre.md/>
- [10]. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>
- [11]. <http://www.statistica.md/>